

прынцыпау тэрмінатворчай дзейнасці. Толькі сумесная праца спецыялістаў у галіне мовазнаўства і эканомікі можа забяспечыць навуковую якасць эканамічных беларускамоўных слоўнікаў.

І.І. Навасельцава
г. Мінск

ПАРАЎНАННЕ Ў ПАЭТЫЧНАЙ МОВЕ НІЛА ГІЛЕВІЧА

Адным з метадаў пазнання аб'ектыўнай рэчаіснасці, выяўлення сувязей паміж рэаліямі навакольнага свету выступае метады параўнання. Шмат параўнанняў сустракаецца ў паэтычных творах Ніла Гілевіча, дзе яны выкарыстоўваюцца не толькі ў якасці сродка інфармацыі аб навакольнай рэчаіснасці, але і як неабходны сродак мастацкай мовы. Словаўжыванне паэта абумоўлена яго ўменнем знаходзіць неабходны і характэрны для адпаведнай мастацкай задумы спосаб вобразнага абагульнення прадмета, з'явы, асобы, дзеяння і г.д. У творах Н. Гілевіча выразна адлюстравана яго плённая творчая работа над словам. Паэт умела карыстаецца параўнальнымі канструкцыямі.

Параўнальнай канструкцыяй лінгвісты лічаць такую канструкцыю, якая мае параўнальны сэнс, адпавядае патрэбам сказа і складаецца з рэферэнта (таго, што параўноўваецца), агента (таго, з чым параўноўваецца рэферэнт), асновы параўнання (дзеянне ці прыкмета, згодна якіх параўноўваецца рэферэнт і агент).

Самай пашыранай формай выяўлення параўнання ў беларускай мове з'яўляецца параўнальны зварот. Параўнальныя канструкцыі з вобразным параўнальным зваротам адрозніваюцца спосабам рэалізацыі параўнання, г.зн. граматычнымі формамі выражэння рэферэнта і агента параўнання. Формы выражэння залежаць ад таго, што з чым параўноўваецца: два розныя прадметы ці з'явы або пэўныя рысы аднаго прадмета. На аснове супастаўлення структуры, семантыкі, граматычных форм выражэння і сінтаксічных сувязей кампанентаў параўнальных канструкцый з вобразным параўнальным зваротам у паэтычнай мове Ніла Гілевіча вылучаюцца наступныя іх разнавіднасці:

параўнальныя канструкцыі з вобразным параўнальным зваротам, які характарызуе рэферэнт праз якасць агульнага для іх дзеяння (*Дзядуць, а толькі і цыкуе, як за здабычаю каршун, каб дзеуку злэтаць дзе якую, і каб пры тым не ўзняўся шум; Близняткі — спухлі, пасінелі і згаслі ўраз, як светлячкі*).

Тут ступень канкрэтызацыі вобразнай характарыстыкі рэферэнта залежыць ад формы граматычнага выражэння агента. Калі агент

і рэферэнт параўнання называюць розныя рэаліі, то яны выражаюцца граматычнай формай назоўніка ў назоўным склоне. Агент у такіх параўнальных канструкцыях, з аднаго боку, мае дастаткова цесную сувязь з рэферэнтам-дзеійнікам. Гэта, па-першае, сэнсавая сувязь, паколькі даецца вобразная характарыстыка рэферэнта, а, па-другое, гэта граматычная сувязь, якая выяўляецца ў супадзенні граматычных форм. З другога боку, тут выдавочна сувязь агента з дзеясловам — выказнікам, які выступае ў якасці асновы параўнання, таму што параўнальны вобразны зварот граматычна залежыць ад гэтага дзеяслова. Напрыклад: *Як звабна блізка, нібы зорка, радзімка ззяла на шчацэ. Радзімка ^{якая?} нібы зорка ^{як?} ззяла.* У дачыненні да рэферэнта-дзеійніка параўнальны вобразны зварот можна разглядаць як прыдатак, які выражае тлумачальныя адносіны. У дачыненні да дзеяслова-выказніка параўнальны вобразны зварот выступае як акалічнась і выражае падпарадкавальныя адносіны.

Пры выражэнні агента формамі дзеепрыметнікаў ці прыметнікаў рэферэнт характарызуецца праз якасць дзеяння, якое залежыць ад іншых суб'ектаў ці ўласцівых рэферэнту прыкмет: *Яна нібы пад сечанае дрэўца, упала ніц на ложка свой.*

— параўнальныя канструкцыі з вобразным параўнальным зваротам, які характарызуе рэферэнт праз якасць агульнай для іх прыкметы.

Гэтыя канструкцыі адрозніваюцца ад папярэдніх марфалагічным выражэннем асновы параўнання. Звычайна гэта формы прыметнікаў і прыслоўяў, якія часцей за ўсё выконваюць функцыю дапасаванага азначэння пры рэферэнце параўнання. Пры рэферэнце-дзеійніку агент параўнальнага вобразнага звароту мае з ім аднолькавыя граматычныя формы. І хаця вобразны параўнальны зварот вызначае якасць прыкметы рэферэнта (меру, ступень), тлумачальная сувязь з рэферэнтам тут пераважае. Таму сінтаксічная функцыя вобразнага параўнальнага звароту тут выконвае функцыю недапасаванага азначэння. Вобразны параўнальны зварот можа характарызавацца і двухбаковай сувяззю як з рэферэнтам-дзеійнікам, так і з выказнікам — асновай параўнання. (*Праўда чыстая, як дзіцячыя вочы; І чысты, юны твар дзяўчыны — нібы лілея на зары', Мой кут стаў роўны і гладкі — нібы стол; Застыу ва ўсмешцы — нядобрай, як аскал тхара, Цеста чорнае, як зямля.*)

— параўнальныя канструкцыі з вобразным параўнальным зваротам, які характарызуе рэферэнт праз кантэкстуальную якасць. Тут рэферэнт параўноўваецца з агентам праз знешні або ўнутраны змест, функцыянальнае падабенства, якое падказваецца сітуацыйным кантэкстам. Там, дзе сітуацыйна аснова параўнання не можа быць вызначана, дыягнастычным паказчыкам яе з'яўляецца дадатковы кантэкст, аўтарскі каментарый, уключаны ў структуру па-

раўнальнай канструкцыі: Была дзяучына, як вясёлка: уся свяццла ся ажно; атой жывот — нібы ў каровы, што вось вось двойню прывядзе; Сапраўдны гумар — як гасціннасць, у ім асновай — даоры ня.; Як бярозка ў лесе, вырасла яна: І такую чыстай, і такой ціхмянай.

Структура параўнання ў мове твораў Ніла Гілевіча самая розная: ад двухслоўных канструкцый да разгорнутых вобразна-асацыятыўных малюнкаў. (Пачвара-старасць красу жывую есць, як моль. Душа паэта — *то ж рэактар вечны, што выпраменьвае часціцы болю*).

У залежнасці ад разнастайнасці афармлення марфалагічных і сінтаксічных сродкі выражэння параўнанняў, безумоўна, уплываюць у пэўных выпадках на семантыку канструкцый, іх экспрэсіўнасць і сінтаксічныя функцыі.

У паэзіі Н.Гілевіч найбольш ужывае вербальныя параўнанні (кампаратыўныя вобразныя адзінкі, што характарызуюць, дэтэрмінуюць, вызначаюць працэс), якія ўводзіць у тэкст пры дапамозе злучнікаў *як, нібы, быццам, як быццам, бы, нібыта, што*.

Функцыянаванне параўнанняў са злучнікам *як* у творах паэта суразмерна з іх існаваннем у беларускай літаратурнай мове. Таму натуральна, што яны ў паэзіі Н.Гілевіча складаюць пераважную большасць. “Размытыя” семантычныя межы злучніка *як* у беларускай мове садзейнічаюць кантамінацыі значэнняў, могуць адцяняць індывідуальны спосаб арганізацыі параўнанняў, а такім чынам з’яўляюцца стылістычнай асаблівасцю. Магчыма, у гэтым выпадку трэба гаварыць аб творчым бачанні паэта, непаўторным у раскрыцці навакольнага свету.

Ужываючы кампаратыўныя (ад лац. *comparativus* — параўнальны) фразеалагізмы, Ніл Гілевіч адбірае тыя, якія найбольш мэтазгодны і адпавядаюць зместу выказвання. Пры дапамозе гэтых вобразных сродкаў паэт акрэслівае з усёй дакладнасцю асобныя рысы людзей, іх учынкi, фізічныя і псіхічны стан, дзеянне. (І на гэтым палаўся, *як тхор той у пастку*’, Прышоў дадому — ціха, нема — *як пры нябожчыку сядзяць*; І са двара, *як ад халеры*, панёсся вулачкай крывой). Злучнік *як* — вельмі істотны кампанент кампаратыўных фразеалагізмаў. Ён адыгрывае ў фразеалагізме “арганізацыйную” ролю, яго нельга прапусціць у такіх фразеалагізмах, бо без яго выслоўе дэфразеалагізуецца, страціць сэнс.

У паэтычнай мове Н.Гілевіча ёсць і бяззлучнікавыя параўнанні Яны выражаюцца назоўнікамі творнага склону. Напрыклад: А галавы не павярнуць: *свіцом наліта*; І губкі — *банцікам-вузлом*;

Хусцінка *залатам кляновым* цвіла на згорбленых плячах. Такая форма параўнанняў характэрна для беларускага фальклору. Павод-

ле фальклорнай традыцыі, Н.Гілевіч па-майстэрску стварае загадкі, цалкам заснаваныя на параўнанні: *Бычок крутары // Ідзе без да рогі. // У лесе не трэсне, // На плёсе не услёсне, // Праз возера скочыць — // Капыткую не памочыць* (Маладзік).

У выбары моўных вобразных сродкаў Н.Гілевіч арыентуецца на народна-паэтычныя традыцыі. Усе параўнанні паэт будзе пераважна на аснове пэўных жыццёвых сітуацый. У багатых і разнастайных сродках вобразнасці мовы выяўляецца высокае слоўнае майстэрства паэта і дасканаласць яго моўнай культуры.

Г.Н. Аксенова
(МГМИ)

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ГЛАГОЛЬНЫХ И ОТГЛАГОЛЬНЫХ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В СФЕРЕ МЕДИЦИНСКОЙ КОММУНИКАЦИИ

1. При обучении иностранным языкам, в том числе и русскому как иностранному, все большее значение приобретает применение комплекса учебных пособий, одним из необходимых компонентов которого является учебный словарь.

2. Потребность обучения студентов-медиков языку специальности обусловила необходимость создания серии учебных толково-сочетаемых словарей.

3. Обучение иностранцев языку специальности и профессиональной компетенции не представляется возможным без опоры на исследование функционирования наиболее значимых единиц специального текста терминов.

4. Функционирование характеристики глагольных и отглагольных медицинских терминов получит отражение в терминологическом учебном словаре, а также послужит основой для наполнения учебно-практической части лексических пособий, направленных на адекватное восприятие и использование описанных в нем единиц, и лингафонного курса, содержащего материал для самостоятельной работы обучающихся.

5. Словарь преследует прежде всего утилитарную цель — удовлетворение непосредственных нужд иностранных учащихся в лексикографических пособиях, которое поможет им быстрее овладеть русской медицинской лексикой. Учебный тип словаря определяется тем, что в нем представлен материал из учебных дисциплин, которые являются профилирующими на 1—3 курсах. Отбор материала осуществляется из определенного круга источников — из наиболее